

A TALMUDI HERMENEUTIKA KÉRDÉSKÖRE

THE QUESTION OF TALMUDIC HERMENEUTICS

Szécsi József

PhD, címzetes egyetemi docens, Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem, Budapest
szecsij@or-zse.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A hermeneutika feladatköre a Talmud világában az, hogy meghatározza és rendszerezze a Biblia jogi és történelmi kérdésköreit, hogy azokat megfelelő módon tudja elemezni. A háláchának, a zsidóság törvény- és szabálygyűjteményeinek korpusza nem csupán a Tóra anyagára vonatkozik, hanem a Tóra sebál Pére, a Szóbeli törvényekre is, melyek a Tóra seBiktávból, az Írott törvényből származnak, és azok által lettek definiálva. Ezen szabályzatrendszer a következő kérdésköröket öleli fel: 1) nyelvtan és exegézis; 2) egyes szavaknak, betűknek, nem igazán lényeges szavaknak, elő- és utótagoknak az interpretációja; 3) bizonyos betűknek a magyarázata, melyek egyes szavakban meg vannak jelölve; 4) egy szón belül a betűk értelmezése számértékük szerint (gematria); 5) egy szó értelmezése két vagy több szóra bontva (notarikon); 6) egy szó magyarázata, annak mássalhangzós alakjának vagy vokalizációjának kiejtése szerint; 7) egy szó magyarázata betűinek transzponálásával egy másik hangalakba, vagy a szó magánhangzóinak megváltoztatása; 8) a háláchá logikai kikövetkeztetése a Biblia adott szövegéből vagy egy másik törvényből.

ABSTRACT

The role of hermeneutics in the world of the Talmud is to define and systematize the legal and historical issues of the Bible so that it can be properly analysed. The corpus of thanksgiving, the collections of laws and rules of Judaism apply not only to the material of the Torah but also to the Torah Shebaal Peh, the Oral Laws, which are derived from and defined by the Torah Shebichtav, the Written Law. This system of rules covers the following subjects: 1) grammar and exegesis; 2) the interpretation of certain words, letters, irrelevant words, prefixes, and suffixes; 3) the explanation of certain letters that are marked in some words; 4) the interpretation of letters within a word according to their numerical values (gematria); 5) the interpretation of a word divided into two or more words (notarikon); 6) the explanation of a word according to the pronunciation of its consonant form or vocalization; 7) the explanation of a word by transposing its letters into another phonetic form or changing the vowels of the word; 8) and the logical inference of thanksgiving from a particular text of the Bible or from another law.

Kulcsszavak: Talmud, Rabbi Jismáél, Rabbi Eliézer ben Hirkánus, judaizmus, tannaiták, gematria, midrás

Keywords: Talmud, Rabbi Yishmael, Rabbi Eliezer ben Hyrkanus, Judaism, tannaits, gematria, Midrash

A hermeneutika feladatköre a Talmud világában az, hogy meghatározza és rendszerezze a Biblia jogi és történelmi kérdésköreit, hogy azokat megfelelő módon tudja elemezni. A háláchának, a zsidóság törvény- és szabálygyűjteményeinek korpusza nem csupán a Tóra anyagára vonatkozik, hanem a Tóra seBál Pére, a Szóbeli törvényekre is, amelyek a Tóra seBiktávból, az Írott törvényből származnak, és azok által lettek meghatározva. Ezen szabályzatrendszer a következő kérdésköröket öleli fel:

- 1) nyelvtan és exegézis;
- 2) egyes szavak, betűk, nem igazán lényeges szavak, elő- és utótagok interpretációja;
- 3) bizonyos betűk magyarázata, melyek egyes szavakban meg vannak jelölve;
- 4) egy szón belül a betűk értelmezése számértékük szerint (gematria¹);
- 5) egy szó értelmezése két vagy több szóra bontva (notarikon²);
- 6) egy szó magyarázata, annak mássalhangzós alakjának vagy vokalizációjának kiejtése szerint;
- 7) egy szó magyarázata betűinek transzponálásával egy másik hangalakba, vagy a szó magánhangzóinak megváltoztatása;
- 8) a háláchá logikai kikövetkeztetése a Biblia adott szövegéből vagy egy másik törvényből.

Ezen hermeneutikai szabályokról kezdettől fogva készítettek összefoglalókat. Az ún. tannáita hagyomány³ három ilyen gyűjteményt tart autentikusnak:

1. Hillél hét szabályát (a báráitá⁴ Szifrá elején; Ávót de-Rabbi Nátán 37);
2. Rabbi Jismáél 13 szabályát (a báráitá Szifrá elején; ez a gyűjtemény volta-képpen a Hillél-féle összeállítás kiegészítése);
3. Rabbi Eliézer ben Hirkánus 32 szabályát, és Rabbi Joszé Hágelili tannáitáét⁵.

¹ Gematria: A szent szövegek írásának betűi meghatározottak, ahol minden apró részletnek jelentősége van. Minden betűnek van számértéke is, hagyományosan ezekkel jelölik az évszámokat, oldalszámokat, és ezen alapul a gematria, ami az azonos számértékű szavak között nemcsak kapcsolatot, de titkos jelentéstöbbletet, misztikus erőket feltételez.

² A notarikon kabbalisztikus módszer egy szó származtatására, amelynek minden kezdőbetűjét vagy záróbetűjét használja a szó rejtett értelmének meghatározására. Egy másik változat az első és az utolsó betűt vagy a szó két középső betűjét használja egy másik szó létrehozásához. A 'notarikon' szót a görög nyelvből kölcsönözték, és a latin 'notarius' szóból származtatták, jelentése 'rövidíró'.

³ A tannáiták vagy tannák ókori zsidó írásmagyarázók voltak, a Talmud bölcsei, akik a második Szentély korában vagy az után 100–150 évvel éltek. A tannáiták korszaka igazságos Simon korszakától kezdődik – Kr. e. 4. század vége –, és Rabbi Jehuda haNászi tanítványainak a koráig tart – a Kr. u. 3. század kezdetéig. Más források szerint a tannáiták korszaka a mai időszámítás utáni 10 és 220 év közt, tehát összesen 210 évig tartott, és hat generációt tett ki. A későbbi zsidó hittudósokat amóráknak hívták.

⁴ A baraita egy zsidó szóbeli hagyomány ernyőfogalma, amelyet nem építettek be a Misnába.

⁵ Galilei José, Rabbi Joszé Hágelili zsidó bölcs, Kr. u. 1–2. század.

Ezen utóbbi szabályokat egy önálló báráitá tartalmazza, amely csak későbbi összeállításokban került összeírásra. Ággádikus interpretációnak szánták őket, de sok közülük érvényes a háláchára is. Ezek adott esetben azonosak Hillél és Jismáél szabályaival.

Tudatában kell lennünk annak, hogy sem Hillél, sem Jismáél, sem Eliézer ben Joszé Hágelili nem akartak egy teljes lexikális felsorolást adni a korokban érvényes szabályokról, sok olyan szabályt is kihagytak felsorolásukból, melyeket akkoriban használtak. Bizonyos törvényszerűségek, szabályok mentén dolgoztak, illetve állították össze munkáikat, melyek számukra amolyan „közepontot”, mértéket jelentettek. Egyéb más szabályokat is hasonló módon értékelték (Szifré, Numeri 2).

TALMUDI HERMENEUTIKAI IDŐSZAK

A Talmudban és a Midrásban⁶ meglévő, nem rendszerezett hermeneutikai szabályt Malbim⁷ az *Ájjelet há-Sáchár* című művében gyűjtötte össze a Szifráról⁸ írt magyarázatának bevezetőjében. A szabályok számát önkényesen 613-ban határozták meg, megfelelően az ismert 613 tórai parancsoltnak. A szabályok régiségét csak az azokat idéző hagyományozók dátumai adják meg, így nem állapítható meg biztonsággal, hogy mennyivel régebbiek azoknál, akik ezt ismertetik.

⁶ Midrás (héber szó, a 'deras' gyökből, a. m. 'tanulmányozás', 'nyomozás'), A zsidó bibliaexegetika eredeti, ókori formája, s az ezt felölelő rendkívül kiterjedt midrás-irodalom elnevezése. A midrásnak két típusa van: a Midrás Haggáda a prédikáció vonatkozásait a bibliai szövegből vezeti le; a Midrás Háláchá törvényeket vezet le belőle. Amikor az emberek a midrás szót használják, általában a prédikációra gondolnak. A rabbik azt hitték, hogy a Tórában minden szó Istentől származik, ezért egyetlen szót sem tekintettek feleslegesnek. Amikor egy feleslegesnek tűnő szóra vagy kifejezésre bukkantak, megpróbálták megérteni, milyen új gondolatot vagy árnyalatot akar a Biblia közvetíteni a használatával. A midrás azon igen régi hiten alapszik, hogy nincs felesleges szó, s annak magyarázatáról a szóbeli hagyomány gondoskodott, mely egyenesen Mózes koráig megy vissza.

⁷ Meir Leibush ben Yehiel Michel Wisser (1809–1879), ismertebb nevén a Malbim, rabbi, a héber nyelvtan mestere és bibliamagyarázó. A Malbim név innen származik, nevének héber kezdőbetűiből. Ezt a betűszót használta vezetéknevként minden megjelent munkájában, és ezzel vált ismertté a közhasználatban.

⁸ A Szifrá a Leviticus könyvéhez írt haláchikus midrás. A Talmud gyakran idézi, és a Misna után a legtöbbet elemzi a szövegét. A Leviticushoz hasonlóan a Szifrát is gyakran *Torát Kohánimnak* (papi Tóranak), illetve két alkalommal *Szifrá debbei Ravnak* (Rav iskolája könyvének) is nevezi. Lekah Tob szerint ez utóbbi cím eredetileg a Leviticusra vonatkozott, ami az elemi iskolában tanult első könyv volt, és csak később alkalmazták a midrásra is. Am ennek a magyarázatnak ellentmondanak a hasonló szóhasználatot alkalmazó elnevezések, mint a *Szifré debei Rav* (ami a Numerihez és Deuteronomiumhoz írt midrásnak, a *Szifrének* a másik elnevezése), vagy a tágabb értelemben használt „ketubot debei Rav” vagy a „teki'ata debei Rav” megnevezések.

Az valószínű, sőt bizonyos, hogy Hillélnek 7 és Jismáélnak 13 szabálya korábbi, mint magának Hillélnek a kora, aki mindezeket elsőként hagyta ránk. Nem Hillél alkotta meg ezeket, csupán összegyűjtötte mint korának aktuális szabályait, és esetenként ezeket meg is erősítette.

A Talmud nem ad magyarázatot a middot⁹ eredetéről, a geonimok¹⁰ színaitáknak gondolták őket.¹¹ Voltaképpen nem valószínű, hogy ezt szó szerint véve Mózes korából a Sínai-félszigetről kellene eredeztetni, inkább csak „nagyon régi” a jelentése.

Valószínűnek látszik, hogy az irányadó szempontokat Hillél tanítói határozták meg szabályként, jóllehet nem mindenki ismerte el ezeket azonnal érvényesnek és kötelező érvényűnek. A különböző iskolák különféle módon értelmezték, módosították, korlátozták vagy bővítették ezeket. Elsődlegesen Ákivá és Jismáél, illetve tudós kollégáik járultak hozzá ezen szabályok kidolgozásához. Ákivá különösen a nyelvtani és egzegetikai szabályoknak szentelte figyelmét, míg Jismáél a logikai megfontolásokat dolgozta ki. Az egyik iskola által lefektetett szabályokat egy másik gyakran elutasította, mert mások voltak az alapelveik. Ákivá szerint a Tóra isteni nyelvét az különbözteti meg az emberi beszédétől, hogy az isteni szóban egyetlen szó vagy hang sem felesleges.

RABBI ÁKIVÁ SZABÁLYAI

Ezzel szemben Jismáél azt vallotta, hogy „A Tóra az emberek nyelvén beszél” (Szifré 112). A Biblia alkalmazhatott fölösleges szavakat és hangokat is, és nem helyes kikényszerített értékeket rendelni hozzájuk azért, hogy azokból új szabályokat lehessen levezetni. Ugyanezen állítás érvényes egy teljes szakasz megis-

⁹ Middot (mértékek vagy normák) a zsidó hermeneutikában vagy a bibliaértelmezésben olyan módszerek vagy elvek, amelyeket a bibliai szavak vagy szakaszok jelentésének kifejtésére használtak, hogy megfeleljenek az új helyzetek szükségleteinek. Bár a szabályok vagy normák valószínűleg a korai hellenisztikus judaizmusban alakultak ki, az első ismert középpontot Hillél rabbi állította össze a Kr. e. 1. században. A Hillél által összeállított 7 normát követve Izmael ben Elizeus rabbi (Kr. u. 100 körül) 13 szabálya és a galileai Eliézer ben Joszé Hágelili rabbi 32 szabálya (Kr. u. 150 körül) következett. Ezek a szabályok több mint ezer évig normatívák maradtak a judaizmusban.

¹⁰ Geonim (büszkék, ragyogók) vagy magyarul a gáonok kora. A gáoni korszak egy kora középkori héber történelmi–irodalomtörténelmi korszak, amely a saboreusok utáni, körülbelül a 7. és 11. század közötti időszak. A gáonok a korabeli babilóniai diaszpóra két legnagyobb iskolájának, a Szúrai és a Pumbeditai akadémiának voltak a vezetői. Saboreusoknak (szevorioim, magyarul körülbelül ’érvelők’) nevezték az amóráknak nevezett nagy Talmud-magyarázókat követő kora középkori babilóniai zsidó hittudósokat, akik a Talmud-szöveg végső simítását végezték. A saboreusok kora körülbelül a Kr. u. 500 és 650 közötti időt jelöli.

¹¹ *A Szináj-hegyi Tóra-adás tanítói.*

méltására is. Jismáélnak az volt a véleménye, hogy „a Tóra időnként megismétli a Törvénynek egy egész szakaszát azért, hogy új alkalmazást adjon neki. Ezért nem szükséges minden ismétlésből új következtetéseket levonni. Így például a Numeri 5,5-8 verset a Tóra megismétli a Leviticus 5,20-26-ban azért, hogy megtanítsa azt az új döntést, mely szerint bizonyos esetekben a bűnök megtérítését közvetlenül a papoknak kell megfizetni.” Ákivá viszont ezzel szemben azt állította, hogy „[m]indent, amit egy szakaszban ismételtetnek, azt értelmezni kell, és új következtetéseket kell levonni belőle”. Ezen nézet szerint a Numeri 5,5-8 versnek új értelmét kell keresni a Törvény szavának ismétlésekor. Ákivá szerint a Szentírásban egy különféleképpen olvasható szó hagyományos hangoztatása megalapozott. Ezt a szabályt Ákivá előtt Rabbi Júdá ben Roez nevű tánná fogalmazta meg, akit egyedül ebben a kérdéskörben említenek meg (Szánhedrin 4a).

Jismáél viszont Ákivával szemben azt az elvet követi, hogy csak a mássalhangzós szövegre vonatkozó hagyomány a mérvadó, és a szabályokat csak ebből a szövegből lehet levezetni. Erre egyetlen példa az irányadó, mely bemutatja a két iskola közti különbözőséget. A Leviticus 21,11 szövege megtiltja, hogy a pap beszennyezze magát a holttest megérintésével. Itt a héber 'náfsot' szó hibásan került leírásra. Miután a hagyományos olvasat többes számot, tehát 'náfsot'-ot jelöl, Ákivá arra a következtetésre jutott, hogy egy minimális vér az, ami beszennyezi a papot egy holttesttel való érintkezés alkalmával, amivel tisztátalanná lehet tenni. Szintén beszennyezi az, ha két holttest vérből származik. Jismáél szerint azonban ez a minimális mennyiség csak akkor szennyezi be a papot, ha az egyetlen holttestből fakad, mert a szót a mássalhangzós szöveg szerint egyes számban kell olvasni: 'náfsát' (Szánhedrin 4a, b; Chulin 72a és Toszáfót).

Rabbi Ákivá szerint a törvények két jogi szakasznak az egymás mellé állításából vezethetők le, mivel „minden szakaszt, amely a másikhoz közel áll, azt a szomszédjára való hivatkozással kell magyarázni és értelmezni” (Szifré Numeri 131). Jismáél szerint viszont éppen ezzel ellentétben, az egyes szakaszok helyzetéből semmire sem lehet következtetni, mert egyáltalán nem biztos az, hogy minden egyes szövegrész a maga helyén áll. Sok olyan szövegbekezdés, amely szigorúan véve egy könyvnek az elejét alkotja, és ebben a helyzetben kellene állnia, átkerült a szöveg közepére. Jismáél egy olyan szakaszt magyaráz, ahová az ténylegesen nem tartozik megfelelő módon, azzal, hogy kijelenti: „Nincs első vagy utolsó a Szentírásban!” Eliézer ben Joszé Hágelili ezt a szabályt kibővítette a baraitában¹², és két részre osztotta (31. és 32. sz.). A Jismáél- és az Ákivá-féle iskolák közti ellentét idővel fokozatosan csökkent, végül teljesen eltűnt. Így aztán

¹² Baraita (külső) a zsidó szóbeli törvényben olyan hagyományt jelöl, amely nem szerepel a Misnában. A baraita tehát a Misna hat rendjén kívül eső tanításokra utal.

a későbbi tánnaiták mindkettőjük axiómáját válogatás nélkül alkalmazták, bár Rabbi Ákivá hermeneutikája volt a domináns. Így aztán tulajdonképpen mindkét alapelv általános elismerést nyert.

HILLÉL 7 ÉS JISMÁÉL 13 SZABÁLYA,
ÉS A TALMUDI HERMENEUTIKA MEGHATÁROZÓ KÁNONJAI

I, Kál vá-chómer

Egyszerű és összetett – összetett és egyszerű

Hillél és Jismáél első szabálya, melyet *dinnek* is hívnak (törvény), a következő: ez az ún. „a minori ad maius” vagy „a maiori ad minus” érvelés. Eliézer ben Joszé Hágelili baraitájában ez a szabály két részre oszlik (5. és 6.), mellyel különbséget tesznek egy olyan érvelés között, mely magában a Bibliában a logikus végkifejletig vezet (kál vá-chómer mefórá), és egy, csupán javasolt között (kál vá-chómer szátum). A befejezett érvelést a Genesis Rabba (92) tíz példája szemlélteti. Ennek a szabálynak a teljes neve: „kál vá-chómer, chómer ve-kál”, vagyis egyszerű és összetett, illetve összetett és egyszerű. Tehát ez alapján a következtetések az egyszerűtől a bonyolultig terjednek vagy fordítva, a szabály természetétől függően kell levonni a szükséges következtetést. Az érvelés alapjául szolgáló fő premiszszát, előzményt „nádón”-nak hívják, illetve egy későbbi időszakban melámmednek (ami tanít). Az érvelésből származó következtetés neve pedig ’sántított’, ami annyit tesz, hogy tanul. Az ún. „kál vá-chómerben” a dedukció folyamatát korlátozza az a szabály, hogy a következtetés nem tartalmazhat mást, mint ami az előzményben, a premisszában található. Ez az ún. „dájjo” törvény, melyet azonban sok mester figyelmen kívül hagyott. A szabály megfogalmazása szerint: „Egy érv következtetése teljesül, ha olyan, mint a fő premisszája.” A dedukciós folyamat tévedésének felfedezését ’tesubának’, kifogásnak nevezik, vagy az ámorák terminológiája szerint ’pirkának’¹³. Egy ilyen ellenvetés lehetősége sohasem zárható ki, ezért a kál-vá-chómer elv levezetésének nincs abszolút bizonyossága. Ennek pedig a következők a következményei:

- 1) a következtetéseknek sok tanító szerint nincs valódi értékük a büntetőeljárásban; illetve az axiómában, az alaptételben megfogalmazott nézet, misze-

¹³ A pirka: A talmudi időszakban tanárok kerültek ki a bét midrásból, a tanházakból, hogy órákat kínáljanak a szélesebb hallgatóságnak. Ezt a fajta tanulást pirkának, tanulmányi foglalkozásnak nevezték. Ez annak az alapelvnek a folytatása volt, amelyet először a Tórában, a Deuteronomium könyvében határoztak meg, hogy mindenkinek hozzá kell férnie a tanuláshoz, nem csak a tudósoknak és a kohanimoknak/papoknak. „Olvasd el ezt a tanítást egész Izrael előtt, az ő hallatára. Gyűjtsd össze a népet, a férfiakat, az asszonyokat és a kicsinyeket... hogy hallják és tanuljanak...” (Deuteronomium 31,11–12).

rint a következtetés nem elegendő a kikövetkeztetett tilalom megszegőjének megbüntetéséhez (Szifré Numeri 1);

- 2) hogy egy részt gyakran úgy értelmeznek, hogy az valami olyasmit jelent, amelyre egy kál-vá-chómer segítségével lehet következtetni (Peszáchim 18b; Jómá 43a).

2, Gezera sává¹⁴

Hasonló törvények – hasonló ítéletek

Hillél és Jismáél második, és Eliézer ben Joszé Hágelili hetedik tevékenykedése jelzi ezt az időszakot. Ezt az analógia alapján érvelésnek nevezhetjük, amely két eset hasonlóságából arra következtet, hogy az egyikben hozott jogi döntés a másikra is érvényes. A 'gezerá sává' kifejezés eredetileg olyan érveket tartalmazott, amelyek akár szóbeli, akár ténybeli analógián alapultak. Nemsokára azonban a gezerá sává osztály új nevet kapott,¹⁵ míg maga a 'gezerá sává' kifejezés analógiára korlátozódott két különböző bibliai törvény esetében, amelyek mindkettőre közös kifejezést tartalmaztak. A gezerá sává eredetileg egy olyan szóra korlátozódott, amely csak a hasonlatot kínáló két részletben fordul elő. Mivel ilyen kifejezést, szót sehol máshol nem találunk, nincs okunk feltételezni, hogy a két szövegrészben eltérő jelentést hordoz. Az ilyen gezerá sává az egyik szövegrészben a szóhoz kapcsolja azt a gondolatsort, amelyet a másikban hordoz.

Az ilyen jellegű gezerá sává pusztán lexikográfiai jelentőségű, mivel egy szó pontos jelentését egy másik résszel összehasonlítva kívánja meghatározni, amelyben az ilyen szó teljes jelentése világos. A szabály tehát önmagát mutatja meg. Vizsgáljunk meg egy példát. Az a kifejezés, hogy 'kicsavarni a fejet', csak kétszer fordul elő a Tórában, mégpedig a Leviticus 1,15 és 5,8 versekben (málák et rósó). Az utóbbi részben (Leviticus 5,8) azonban a kifejezés jelentését közelebbről meghatározza a 'mimul árpó' (nyakból) kifejezés. A Szifrá ezért arra a következtetésre jut, hogy a közelebbi definíció, a 'nyakból' a második részben a szó fogalmának része, és következésképpen az előbbi szakaszban is erről van szó, így azt jelenti, hogy 'kicsavarni a fejet a nyakból'. Egy későbbi időszakban azonban a gezerá sává kiemelkedett ezekből a szűk határokból, és terminológiájuk azonosságából következtetett a jogi követelmények azonosságára, még akkor is, ha ez a terminológia az analógiát képező kettőn kívül is sok helyen fordult elő. Ezáltal a gezerá sává elvesztette benne rejelő demonstrációs erejét, hiszen észszerűtlen olyan jelen-

¹⁴ A gezerá sává kifejezés az egyik hermeneutikai szabályra utal, amikor az ókori rabbi le tudták vezetni egy olyan szentírási törvény részleteit, amelyek azonban nem voltak meghatározva abban a szövegben, amelyben a törvényt rögzítették. A szabály az volt, hogy olyan esetekben alkalmazzák, amikor két szentírási résznek közös volt a kerete.

¹⁵ Hekkes.

tést tulajdonítani egy szónak, amely csupán egyetlen szövegrészben kapcsolódik hozzá, számos más szövegrész pedig teljesen eltérő gondolatokat kapcsol össze ugyanazzal a szóval. Mivel azonban, ezen túl is, minden egyes tanító választhat, hogy melyik két jelentést választja egy gezerá sávához, egymásnak ellentmondó következtetések vonhatók le, így mindegyik ugyanazt az érvényességet követeli, mivel mindkettő egy gezerá sává következtetése. Vagyis ahhoz, hogy kötelező legyen, a gezerá sávának két követelményt kellett teljesítenie, amelyek egyrészt nagymértékben korlátozták az alkalmazását, másrészt a jogi döntéseknél így felértékelték a felesleges szavakból történő következtetések értékét is a Szentírásban. Ezek a következő feltételek:

- a) „Senki sem vonhat le következtetést hasonlóságból saját tekintélyével!” (Peszáchim 66a; Niddá 19b). Ez a szabály azonban nem azt sugallja, hogy minden gezerá sávának a Sínai-félszigetről kellett származnia, amint azt Rási¹⁶ (különböző szövegeknél) és sok magyarázó, aki követte őt, tanította, hanem azt, hogy ennek a hermeneutikai módszernek az alkalmazása csak egy teljes testületnek engedélyezhető, és csak akkor szabad alkalmazni, ha annak eredménye megegyezik a hagyományos háláchával, amely ezáltal elnyeri a Szentírásban foglalt hagyomány fontosságát. A Jeruzsálemi Talmudban ez a szabály így szól: „Egy gezerá sávából következtetések vonhatók le, amennyiben támogatják a hagyományt, de olyanok nem, amelyek ellentétesek a hagyományokkal!” (Maimonidész¹⁷ a Misné Tóra bevezetőjében.)
- b) A szöveg analógiájából való levezetés alapját képező szavaknak voltaképpen feleslegesnek, illetve lényegtelennek kell lenniük, és nem használhatóknak. A ’gezerá sává’ szónak a felesleges szavakra való korlátozását azonban általában nem ismerték fel. Ákivá akkor tekintette érvényesnek a gezerá sává szöveget, illetve szót, ha a két szó egyike sem volt felesleges. Jismáél szerint elegendő, ha a hasonlat az egyik oldalon szabad, vagyis ha a hasonlat alapját képező két szó közül az egyik pleonasztikus, tehát szószaporítás, illetve szófölösleg. Egyedül Eliézer követelte meg azt, hogy mindkét szó felesleges legyen (Hoffmann, 1887, 6.).

3, Binján áv mi-kátuv echád Szabály a Szentírás egy részletéből

A „Binján áv mi-kátuv echád” vagyis „Szabály a Szentírás egy részletéből” egy bizonyos szövegrész sok más értelmezésének alapjául szolgál, így az egyik esetben adott döntés a többire is érvényes.

¹⁶ Salamon ben Jicchák, rövidített nevén Rási (1040–1105) középkori franciaországi Biblia- és Talmud-tudós.

¹⁷ Rabbi Móse ben Maimon (1135–1204): vallásfilozófus, orvos.

4, Binján áv mi-sené ketuvim Szabály a Szentírás két részletéből

„Binján áv mi-sené ketuvim” vagyis „Szabály a Szentírás két részletéből”. E szabály szerint, amikor két olyan törvényben születik döntés, amelyeknek közös jellemzőjük van, azt sok más, ugyanazzal a tulajdonsággal rendelkező törvényre is alkalmazni kell. Jismáél a 2. szabályt (Gezerá sává) és a 4. szabályt (Binján áv mi-sené ketuvim) egyesíti a harmadik szabályában (Binján áv mi-kátuv echád), míg ugyanaz a kombináció alkotja Eliézer ben Joszé Hágelili nyolcadik szabályát.

5, Kelál u-ferát – ferát u-keál Az általános és egyedi – az egyedi és általános

A „Kelál u-ferát és a ferát u-keál”, vagyis az általános és egyedi, az egyedi és általános, illetve az általános korlátozása az egyedivel és fordítva. Jismáél szerint ennek az elvnek nyolc egyedi alkalmazása van, és így nyolc külön szabályt foglal magában Jismáél rendszerében (4–11). Ez a korlátozási módszer az egyik fő különbség Jismáél és Ákivá között. Rabbi Nechunjá ben háKáná szerint az egyedi csak az előző általános kérdésnek a megvilágítása. Így csak azt tartalmazza, ami abban található. Ha azonban még egy általános követi is az egyedit, akkor a két általános esetet a közbülső egyedi határozza meg, így a törvény csak arra vonatkozik, ami a sajátoshoz hasonlít. Ákivá ezzel szemben a növekedés és csökkenés szabályát alkalmazza, amelyet tanára, a gimzói Náhúm tanított meg neki. Ennek az elvnek megfelelően az általános, amelyet egy konkrét követ, magában foglal mindent, ami olyan, mint az egyedi (Szánhedrin 45b, 46a).

Ha azonban egy másik általános kifejezés követi az egyedit, az előbbi azt is magában foglalja, ami nem hasonlít az utóbbihoz. A két általános kifejezést csak egy vonatkozásban csökkenti a köztes egyedi (Sevúót 26a; Rási Szánhedrin 99).

6, Ká-joce bo mi-mákóm ácher Ilyen más helyen

„Ká-joce bo mi-mákóm ácher” (Ilyen más helyen), egy bibliai résznek a magyarázata egy másik, hasonló tartalmú szövegrész szerint.

7, Dávár há-lámed me-injáno Valami, amit a szövegkörnyezet bizonyít

„Dávár há-lámed me-injáno” vagyis „Valami, amit a szövegkörnyezet bizonyít”, vagyis „Meghatározás a szövegkörnyezetből”. Jismáél teljesen kihagyta a 6-os szabályt (Ká-joce bo mi-mákóm ácher – Ilyen más helyen), és van helyette egy

másik (13. számú), amely nem található meg Hillélnél, és így hangzik: „Ha két szakasz ellentmond egymásnak, akkor ezt az ellentmondást össze kell hasonlítani egy harmadik résszel!” Az ilyen ellentétes állítások megoldása egy harmadik szövegrész segítségével történik Jismáél és Ákivá között. Eszerint a harmadik a két egymásnak ellentmondó állítás valamelyike mellett dönt, és így mindkettő értelmezését módosítja is. A szövegben megjelölt szavak jelentését illetően Simeon ben Eleázár lefektette azt a szabályt, hogy ha az egyik rész hosszabb, mint a másik, akkor az ilyen részt értelmezni kell (Genesis Rabba 78). A szavaknak betűk vagy magánhangzók változtatásával történő értelmezésével kapcsolatban a szabály a következő: „Ne így, hanem úgy olvasd!” E szabály szerint magának a szövegnek a sértetlensége nem sérül meg. A változtatások csak a magyarázatot szolgálják.

A háláchikus döntés alátámasztására, és különösen az ággádá kiindulópontjának megtalálása érdekében a szó hagyományos olvasatát megváltoztatják a más-salhangzók átültetésével vagy más, velük rokonságban lévők helyettesítésével, vagy megtartják a más-salhangzócsoportot magánhangzóinak megváltoztatásával. Ez a módszer a leggyakoribb. A hermeneutika ezen formájának háláchikus példája a 'kapot' (ág – Leviticus 23,40) szó értelmezése, mintha 'kaput' lenne (összekötve – Szukká 32a). Figyelemre méltó továbbá, hogy csak a tannáiták származtattak új háláchát e szabályok segítségével, míg az ámoriták csak az ággádikus magyarázatok előmozdítására vagy a tannák régi háláchájának létrehozására alkalmazták őket.

IRODALOM

- Dobschütz, Lieber (1893): *Die einfache Bibelexegese der Tannaim: mit besonderer Berücksichtigung ihres Verhältnisses zur einfachen Bibelexegese der Amoraim*. Halle
- Hirschfeld, Hans S. (1840): *Halachische Exegese. Ein Beitrag zur Geschichte der Exegese und zur Methodologie des Talmud's*. Berlin: Athenaenum, M. Simion, <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.32044012562757&seq=9>
- Hoffmann, David (1887): *Zur Einleitung in die Halachischen Midraschim*. Berlin: Driesner
- Kohen, Malachi (1852): *Yad Malaki*. Berlin
- Landau, Samuel (1888): *Ansichten des Talmud und der Geonim über den Werth der Midraschischen Schriftauslegung*. Hannover
- Mielziner, Moses (1880): The Talmudic Syllogism or the Inference of Kal Vechomer. *Hebrew Review* (Cincinnati), 1, 51–53.
- Plungian [Plungiansky], Mordecai (1849): *Sefer Talpiyyot*. Wilna
- Schwartz, Adolf (1897): *Die hermeneutische Analogie in der talmudischen Litteratur*. Wien